

# UNITÁRIUS ÉLET

XXX. ÉVFOLYAM, 2. SZÁM

1976. ÁPRILIS—JÚNIUS

## Ragyogj reánk pünkösdi világosság!

(Úrvacsorai agenda)

Jn 8, 12.

Jézus kezébe lámpást adott az Isten: a hit sugárzó szövétnekét, a jószág szívet melegenítő fényét, a szeretet lobogó lángját, hogy világítson mindeneknek. És amerre járt a lámpásos ember, a Názáreti, mindenütti világosság támadt, mindenütti fény gyűlt a szívekben. Ő mindenkinek világított, aki csak meglátta lámpásának fényét: ez volt élethivatása. Nem kérdezte, hogy miért és hogyan, kinek és meddig, csak azt tudta: „Én ragyogok a világ világossága”. De vajon a csillag kérdi-e, hogy miért ragyogjon; a hajnal, hogy miért piradjon; a gyertya, hogy meddig lobogjon?

Jézus élete a fény, a világosság és mint örök forrása a derűnek, a melegségnek, a lélek ragyogásának, mindenki felé egyformán szórta sugarát: az élel számkivetettjeinek és nyomorultjainak, akiknek eddig csak a nyomor s szenvedés volt a sorsuk; azoknak, akik éheztek és szomjúhozták: az ő igazságát, mint ahogy várja a tél fagyában megdermedt föld a tavasz melegenítő csókját, a vámszedőknek és bűnösöknek, a síróknak és szenvedőknek, akik remélték a szeretet vigasztaló melegét és megbocsátó jószágát, mindenkinek, aki kereste a mennyei Atyával való találkozás új életet támasztó boldogságát.

De egyszerre sötétség borult a világra, amikor Jézus kezéből kivették és eloltották: a lámpást azok, akiknek élete a sötétség: a farizeusok és írástudók. Már úgy látszott, hogy a nagypénteki kereszti, a rémület és megbotránkozás, a csüggedés és félelem árnya erősebb a jézusi élet és példa világosságánál. Am a húsvéti hajnal fénye boldog bizonyossághént árasztotta a tanítványok és követők lelkébe, hogy a fény, a világosság: a jézusi élet nem pusztult el, csak éppen meg kell találni az elvesztett lámpást; az evangélium szellemét.

És így virradt fel pünkösdi napja. A tanítványok egy akarattal gyűltek össze, mindenikük lelkében ott élt valami megmagyarázhatatlan érzés. Mintha vártak volna valamit. Mint mikor a természet várja a nap felkeltét s egy percre a nagy pillanat előtt elnémul minden, úgy ülte meg lelküket a várakozás feszültsége. S egyszerre „nagy hirtelenséggel, mint sebesen zúgó szélnek zendülése” töltötte be a házat a pünkösdi lélek, mely mint kettős tüzes nyelv ébresztette öntudatra őket. Ott, abban a pillanatban eszméltek rá, hogy nem volt hiábavaló a jézusi áldozat, döbönt beléjük a felismerés, hogy a lámpás, mellyel a Názáreti Mester oly csodálatos fényt árasztott, nem veszett el, velük van, az örök, csupán ki kell nyújtani a kezüket érte. Ez az öntudatos kézmozdulat, amikor az evangélium birtokaért kinyúlt a tanítványi kéz, hogy magához szorítsa és soha el ne engedje az evangéliumot, ez adta az emberiségnek pünkösdiét.

Azóta vallja a keresztény világ, a vallásos ember, hogy számára Jézus valóban a „világ világossága”, hogy a jézusi élet és jézusi tanítás a mi lámpásunk. Azért, hogy istenfialkává nőjünk, hogy reménységgel járjunk; hogy álmunk és vágyaink fényénél szépüljenek; szeretetünk általa gyarapodjék; jószágunk nagyra növekedjék s hitünk mindig élő maradjon.

Aldrich egyik regényében egy édesanya küzdelmes, de győzedelmes életét rajzolja meg hiteles színekkel.

Ez a gyenge asszony, aki valamikor zenéről és színekről álmodott, tragikus hirtelenséggel egyedül marad s hordoznia kell a vállaira szakadt súlyos terhet: gyermekei gondját. S ő felveszi a harcot. Pedig milyen kegyetlen volt ez a küzdelem: felőrölte nemcsak erejét, hanem álmait is. Teljesen felolvadt gyermekei életében s szétszórtta mindenét: nemcsak kenyeret és életet, de ezeket a lélekszépítő és erőt adó álmokat is. És késői öregségében, amikor boldog gyermekek és unokák veszik körül s körülötte az új élet száguldó szédületes tempóval, kibékült lélekkel néz vissza a megtett útra, a kemény küzdelemre, amelyen meg tudott maradni erősnek és jónak, igaznak és becsületes embernek, mert ahogyan summázza életét:

„Ím dalt fakasztott ajkamon  
És lámpást adott kezembe az Úr!”

A te kezében is ott a lámpás, testvérem. Járód az életutat. Van úgy, hogy akadályok jönnek s te magasra tartod és boldogan diadalmaskodsz minden akadályon. Máskor meg a siker s öröm pillanataiban kabátod alá rejtöd, hogy senki ne lássa s szeretnéd elhitetni magaddal, hogy nincs szükséged rá.

Pedig nincs messze tőled, itt van közel hozzád: ez az asztal a Jézus asztala, amelynek ma éppen az a hozzád szóló üzenete, hogy Jézus a „világ világossága”.

Jöjj el ez asztalhoz, testvérem, hozd magaddal fogyó olajú s az élet küzdelmeiben bekormozódott üregű lámpásodat. Úgy szeretném, ha egy akarattal állnók körül ez asztalt, mint ahogy együtt voltak a tanítványok az első pünkösdi reggelén. Úgy szeretném, ha sebesen zúgó szélként minket is megérintene a pünkösdi lélek s mint Péter apostol, tudnók kiáltani: diadalmas fényvel lobog, messzire sugárzóan világol az evangélium, bizonyosság reá ez az asztal, az emlékezés asztala.

Jöjjetek mindannyian, álljuk körül! Engedjük, hogy életünkre ráragyogjon az ő szeretetének, szelíd jószágának, s rendíthetetlen hitének és példamutató életének világossága, hogy mi is világolhassunk. Ott és akkor, amikor szükség van reánk. Legyünk egyszerűek, mint az országút, hogy minden emberhez elmehessünk, és

elvigyük az egy akaratot és békességet. Legyünk jók, mint a levegő, hogy minden könnyet felszáríthassunk. Legyünk édesek, mint szánkban a mindennapi kenyér áldott íze, hogy mindenkit etethessünk a jóság kenyérével. Legyünk vidámak, erősek a hitben, mint ahogyan a borban ott feszül a hegyoldalak évezredes ere-

je, hogy minden embert boldogságra deríthessünk és mindnyájan Istenhez érkezhessünk.

Keresztény Magvető

1971. évf. 1—2. számából

dr. Szabó Árpád

## Miklós Imre tájékoztatója

A Magyar Újságírók Országos Szövetsége és az Állami Egyházügyi Hivatal márc. 21-én konzultációval egybekötött előadást rendezett az egyházi lapok szerkesztői számára az Állami Egyházügyi Hivatalban.

A megjelentek üdvözlése után Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke „Időszerű egyházpolitikai kérdések” címmel tartotta meg előadását.

## Lékai László bíboros

A napilapok és az egyházi lapok római jelentés alapján hírt adtak arról, hogy VI. Pál pápa az ápr. 26-án tartott bíborosi konzisztóriumon elhatározta, 21 új bíboros kinevezését. 19 új bíboros nevét közzétették, kettőét nem. A bíborosi kollégium tagjai közé való ünnepélyes szertartásra máj. 24-én került sor. Erre

az alkalomra Lékai László esztergomi primás-érsek is Rómába utazott.

Érdekessége a kinevezésnek, hogy a megnevezett 19 személyen felül a pápa még két személyt — in pectore — szívében is bíborossá kreál, ezek nevét azonban nem teszik közzé.

## Katolikus püspökök kinevezése

VI. Pál pápa kinevezte dr. Pataky Kornél címzetes püspök, győri apostoli kormányzót, győri megyéspüspökké és Tóth László ajkai esperes-plébánost veszprémi segédpüspökké. A kinevezésekhez a Magyar Nép-

köztársaság Elnöki Tanácsa az előzetes hozzájárulást megadta. A kinevezettek Losonczy Pál, az Elnöki Tanács elnöke előtt az esküt letették.

„Támogatjuk a békeszerető erőket” Dr. Káldy Zoltán püspök nyilatkozata

# A vallásos békeerők világgyűlése készül Moszkvában

— Az elmúlt napokban Bakos Lajos református és Kacziba József római katolikus püspökkel olyan bizottsági ülésen vettünk részt Moszkvában, amely a vallásos békeerők világgyűlését volt hivatva előkészíteni. Ezen az ülésen 29 országból vettek részt különböző keresztyén egyházak s a világvallások — zsidó, mohamedán, buddhista, hindu, sintoista — képviselői. Arról tárgyaltunk, hogy a keresztyén egyházak és a világvallások területén hogyan tudnánk folytatni a Békeszerető Erők Világkongresszusának — amelyet 1973 őszén tartottak Moszkvában — munkáját és hogyan tudnánk segíteni a világkongresszus határozatainak megvalósítását. Úgy láttuk, hogy a közel kétegy milliárd embert képviselő világvallások — a keresztyénségen kívül — igen nagy segítséget adhatnak a békemunkában. Noha a Béke-világtanács és más béke-mozgalmakban a különböző világvallások képviselői szép számmal vannak jelen, mégis szükség van nagyobb tömegeik mozgósítására a béke érdekében. Elhatároztuk, hogy az eddiginél jobban fáradozunk a keresztyének és a világvallások kép-

viselőinek összefogásáért a béke érdekében.

A Moszkvában most tartott előkészítő bizottság úgy határozott, hogy 1977 nyarán világgyűlést hív össze Moszkvába. A világgyűlésnek ez lesz a neve: „A vallások képviselőinek világgyűlése a tartós békéért, a leszerelésért és a nemzetek közötti igazságos viszonyért”. A tervezett világgyűlés tárgysorozatában a következő témák szerepelnek: Az európai biztonsági és együttműködési konferencia határozatainak segítése, a Leszerelési Világkonferencia létrejöttének támogatása, a felszabadítási mozgalmakkal való szolidaritás kifejezése, a faji megkülönböztetés eltörlése szerte a világon, az emberi jogok érvényesítése, az éhség elleni küzdelem stb.

A moszkvai előkészítő ülésen foglalkoztunk azzal a jelenséggel is, hogy egyes visszahúzó erők az utóbbi időben vissza akarják vetni a világot a hidegháború korszakába. „Megpróbálják megsemmisíteni a béke növekvő sikereit különösen az antikommunizmus és a szovjetellenes propaganda eszközeinek segítségével. A békének ezek az ellensé-

gei különböző módon álcázzák magukat és szívesen tevékenykednek a vallásos szféra területén. Az antikommunizmus és a szovjetellenes propaganda nagy kárt okoz az egész emberiségnek, mert erősíti a konfrontációt a nemzetközi életben, gyöngítheti a harcot az igazságosságért és megosztást eredményezhet a békeszerető erők között.” Bizottsági ülésünkön foglalkoztunk azzal, hogy a keresztyén egyházak és a világvallások képviselői hogyan fáradozhatnak az eddiginél is többen az enyhülés visszafordíthatatlanságáért. Nagyon bízunk benne, hogy a készülő világgyűlés jelentős lépés lesz előre a keresztyének és a világvallások képviselőinek a béke érdekében folyó munkájában.

A megjelentek az előkészítő bizottság elnökéül Juvenalij orosz ortodox metropolitát választották meg. Magyar részről Kacziba József katolikus és dr. Káldy Zoltán evangélikus püspököket választották meg az előkészítő bizottság tagjai közé. Dr. Káldy Zoltán püspök fenti nyilatkozata a Magyar Nemzet c. napilapban jelent meg.

# Közös törekvéseink

A Hazafias Népfrent ősszel sorra kerülő VI. kongresszusáról már megemlékeztünk. Nemrégiben jelent meg az Országos Tanács által elfogadott és a kongresszus előtt megvitatásra kerülő tervezet. Ebből idézzük az alábbi, mindnyájunk nevében is hangsúlyozott megállapításokat.

„Mozgalmunkban mindenki megtalálhatja azt az elfoglaltságot, amelyben legjobb meggyőződése, képzettsége és érdeklődési köre szerint dolgozhat a fejlett szocialista társadalomért.”

„A Hazafias Népfrentban valósul meg a magyar társadalom osztályainak és rétegeinek politikai szövetsége. A szövetségi politika a szocializmus építésének teljes történelmi szakaszában meghatározó szerepet játszik, mint felemelkedésünk egyik alapvető feltétele.”

Igy szorgalmazza a Hazafias Népfrent azt, amit külföldi barátaink közül még elég sokan, és az idelátogató idegenek közül sem mindenki ért meg, hogy a mi feladatunk szorgalmazni e politika jegyében a „nemzet alkotó erőinek a párttagok és pártönkívüliek, materialisták és hívők, a különböző világnézetű emberek tömörítését, tudatos közreműködését a politika alakításában és megvalósításában.”

Van tehát olyan feladat bőven, ahol a különféle világnézetű emberek közös cél érdekében együttműködhetnek. Ezek közül néhányat említünk, melyekről sokan nem tudnak eléggé. A Hazafias Népfrent a jövőben is munkálkodik „a szocialista hazafiság, a szo-

cialista történelmi, nemzeti tudat fejlesztésén, a népek közötti barátság erősítésén.” „A szocialista hazafiság megbonthatatlan egysége a hagyománynak és a jelennek, a nemzetinek és a nemzetközinek, kifejezője a hazáért, népünk boldogulásáért végzett munka.”

„Fontosnak tartjuk — mondja a nyilatkozat — nemzeti múltunk haladó történelmi örökségének, forradalmi hagyományainak az ápolását...” „Erősítsük a szülőföld, a lakóhely szeretetét. Mindenekelőtt fordítsunk gondot a magyar nép iránti szeretet és az ebből táplálkozó jogos nemzeti öntudat fokozására.”

„A népfrentmozgalom kezdeményező módon közreműködik a szocialista kultúra terjesztésében, a közösségi emberré nevelésben, az egyéniség mind szabaddabb és teljesebb kibontakoztatásában. Meggyőződésünk: a korszerű műveltséget az iskolai képzésre építve, az aktív, önkéntes, folyamatosan szervezett művelődéssel lehet elérni.”

„Fontos feladatunk az oktatáspolitikai határozatok társadalmi támogatása. Legyünk a szülők segítségére abban, hogy a gyermekek 14 éves korukig befejezzék általános iskolai tanulmányaikat...”

„A népfrentmozgalom tovább munkálkodik az iskolai és a családi nevelés összhangjának, valamint a társadalom nevelési kultúrájának fejlesztésén.”

A kiragadott idézetek szemléltetik azt a sokoldalú munkamezőt, melyen a materialisták és a hívők együttműködhetnek. És együtt szolgálhatják a legnagyobb célt: a békét.

## Egyházunk vezetőinek angliai látogatása

A nagy-britanniai unitáriusok meghívására dr. Ferencz József püspök és Bartók Béla főgondnok részt vettek az angliai unitáriusok Edinburghban ápr. 5—8. napjain tartott évi közgyűlésén. Előtte látogatást tettek Londonban az egyházi központban, ahol B. Golland főtitkár egyházi vezetővel és helyettesével

J. McClelland főtitkár helyettesével folytattak megbeszélést, akik ebédet adtak tiszteletükre.

Az edinburghi ülés ünnepélyes megnyitóján püspökünk köszöntötte az angliai unitáriusokat, részt vettek a közgyűlés különböző ülészakain, majd C. Morrison új elnök vacsoráján és a város főpolgármeste-

re, Lord Provostja ünnepélyes fogadásán.

Látogatást tettek T. Dalton lelkész londoni és ispwichi gyülekezetében és Kereki Gábor lelkész croydoni gyülekezetében. Végül részt vettek az IARF elnöki tanácsa Londonban ápr. 10-én tartott ülésén, mely az IARF októberi tanácsulását készítette elő.

## Az IARF elnökének látogatásai

Dr. Kovács Lajos püspök az IARF 1975 nyarán Montrealban megválasztott elnöke az idei tavaszon megkezdte a tagegyházak meglátogatását. Elsősorban a hollandiai tagegyházakat kereste fel és részt vett a remonstráns testvéregyház évi közgyűlésén, ahol dr. Jan van Goudoever moderator-elnök üdvözlőre válaszolva mondott köszöntőt. Március utolsó vasárnapján a rotterdami remonstráns gyülekezetben szolgált, melynek dr. Yost Wery, az IARF egykori titkára a lelkésze.

Hollandiából Észak-Irországra látogatott, ahol közelebbről is tapasztalhatta azt az állandó feszültséget, melyek a protestánsok és a katolikusok között fennállnak, de mely mögött súlyos társadalmi problémák rejtőznek. Itt William Mc Millan lelkész belfasti gyülekezetében szolgált ápr. 4-én, a gyülekezet fennállása kettőszáz éves jubileumán. Mc Millan lelkész is tagja az IARF végrehajtó tanácsának. Itteni tartózkodása rendjén találkozott az észak-

írországi unitárius — non subscribing presbyterian — lelkészekkel, köztük, egykori oxfordi tanuló társával, Alec Peaston lelkéssel is.

Részt vett a nagy-britanniai unitáriusok Edinburghban tartott évi közgyűlésén, majd ápr. 11-én prédikált Kereki Gábor london-croydoni unitárius lelkész gyülekezetében. Az istentisztelet végén Kereki Gábor lelkész gyülekezetében egyik néger tagjának kis fiát keresztelte meg.

Dr. Kovács Lajos püspök elnökolt az IARF ápr. 10-én Londonban tartott elnökségi ülésén, mely előkészítette az idei év október első napjaiban Hollandiában tartandó évi rendes tanácsülés tárgysorozatát.

## Vendégek látogatása egyházunknál

Dr. Robert Senghas, az amerikai unitárius univerzalista egyház új ügyvezető elnöke, bemutatkozó látog-

atást tett a csehszlovákiai, romániai és magyarországi unitárius egyházaknál. Meglátogatta budapesti templomainkat, látogatást tett az Ökuménikus Tanács főtitkáránál, dr. Pröhle Károly professzornál, megcsodálta és megismerte szép fővárosunkat. Elutazása előtt püspök és főgondnok ebédet adtak tiszteletére.

A húsvéti ünnepi istentiszteleten kedves svájci vendégek vettek részt, C. Burkhard elnök és dr. A. Ernst alelnök, feleségeikkel. Mindketten a svájci szabadelvű protestánsok zürichi egyházi segélyszervezetének a vezetői. Burkhard elnök üdvözlő beszédében megemlékezett arról a régi időkbe nyúló kapcsolatról, mely Zwingli zürichi egyházát már a XVI. században kedvelté tette a magyar unitáriusok előtt. A vendégeket a gyülekezet nevében Bartók Béla főgondnok köszöntötte. Budapesten tartózkodik a MTA matematikai kutatóintézetének vendégeként M. A. Plummer, Nashville, Tennessee állam, egyetemének matematikus professzora, aki látogatást tett püspökünkönél és részt vett budapesti istentiszteleteinken is.

## Arius képmása Pannóniában

B. Thomas Edit, a Magyar Nemzeti Múzeum osztályvezető tudós régésze világraszóló felfedezést tett. A IV. században élt Arius képmását találta meg egy pannóniai téglarakarcolat formájában. Az 1960-as évek elején talált téglát a szekszárdi Béri Balogh Adám Múzeum őrzi. E múzeum 1973—74. évi évkönyvének, 1975-ben megjelent IV—V. kötetében B. Thomas Edit német és magyar nyelven ad adatokkal igazolt beszámolót megállapításáról „Római kori téglarakarcolat Arius képmásával a pannóniai Kisdorogról” címen. E felfedezést is magában foglalja a Világosság c. szemle 1975 évi novemberi számában megjelent „A pannóniai kereszténység emlékei” c. tanulmányában. A szerző szíves engedélyével az utóbbi helyen megjelent tanulmány két Ariusra vonatkozó fejezetét mutatjuk be olvasóinknak. Mi unitáriusok Ariust vallásos felfogásunk egyik neves korai előfutárának tekintjük.

A 300 előtt Pannóniában levő kevés keresztény, az ortodox irányzat követője volt. A IV. század folyamán a legkülönbözőbb keresztény irányzatok harcoltak a tartomány déli részén az ortodoxiával, így kialakul a Dráva—Száva közén egy kétrétű: ortodox és arianus kereszténység. Az arianusok is — az ortodoxok módszereit követve — a térítés útjára lépnek. 313 után terjed a kereszténység Pannónia Drávától északra fekvő



Téglarakarcolatrajz Arius alakjával. Találták Kisdorogon.

területeire. A kereszténységtől ekkor még egyáltalán nem vagy csak alig érintett területeken a hittérítés tehát már arra az időre esik, amikor (a IV. század 20—50-es éveiben) elsőprő erővel lép fel a tartományban az arianizmus.

A Dráva—Száva közén fekvő korábbi püspökségek, mint Singidunum (Belgrád), Mursa (Eszék), Sirmium (Mitrovica), Siscia (Sisek) mellett — a korabeli egyház szervezetét alapul véve biztosra vehetjük, hogy volt püspöksége Sopianae (Pécs), Savaria (Szombathely), Scarbantia (Sopron), Gorsium (Tác) és Aquincum keresztény közösségeinek is. A nagyvárosi püspökségek mellett a tartományban számtalan kisebb, vi-

déki püspökség is működött, ugyanis a korai keresztények között szokásban volt, hogy minden hívő csoport, egyház, bazilika teljes létszámú klérussal rendelkezett, ami azt jelentette, hogy a szubdiakónustól a püspökig valamennyi szolgálattevő hivatalt betöltötték.

### EGY ARIUS-ABRÁZOLÁS

Az egyik legérdekesebb pannóniai téglarakarcolatos képről, Arius ábrázolásáról részletesebben kell szólnunk, annál is inkább, mivel a vele kapcsolatos tények jellemzőek Pannónia arianus-szellemben megtérített kereszténységére.

A szekszárdi múzeum őrzi a közeli Kisdorogról egy későrómai sirban felszínre került téglát, amelyen egy clavusokkal díszített dalmaticában széttárt karokkal orans mozdulatban álló kopasz férfialak van bekarcolva, jobb kezében rövid, kampós pásztorbottal.

Bal oldalán, karja alatt P és E összeírásából származó rövidítés az elért győzelemre (Palma Emerita) utal. A ligált két betű alatt egy +. Baloldalt mellette egy horgony. Az alak feje felett egy felirat ARIO votivativusban adja az ábrázolt személy, ARIUS nevét. Az ábrázolást hosszú tanulmányban részletesen közreadtuk. A tárgy egyetlen ismert ábrázolása Ariusnak, az egyik krisztológiai irányzat, az arianizmus atyjának. Több Arius-ábrázolást nem ismerünk. A templomokban, ahol szobor, falkép vagy dombormű formájában elképzelhető lenne, nincs tudomásunk ábrázolásairól. Az arianusok nem mutatkoztak építőknél, az ortodox templomokat foglalták el, sajátos ábrázolásmódot vagy különös szimbolikát nem alakítottak ki. Az arianizmus nem külsőségekre adott, az elfoglalt templomokat nem alakítják át, nem ezek megváltoztatásában látták szerepüket, hanem a kereszténység egyik alaptételének: Krisztus isteni vagy emberi természetének tisztázására törekedtek. Arius tanainak lényege a második isteni személy, Krisztus istenségének, az Atyával való egy-lényegűségének tagadása. Az első egyetemes zsinat, amelyet Konstantin hívott össze, Niceába 325-ben, az egy-lényegűség dogmáját fogadta el és Ariust kiközösítte. Arius párhiveivel együtt a Pannóniával szomszédos Illyricumba kerül, ahol és ahonnan erős propagandát fejt ki. Itt találkozik személyes története először Pannóniával, és egészen bizonyosan innen indul ki Pannónia felé irányuló propagandatevékenysége is tanainak hirdetésére.

Az arianus tanok terjednek Pannóniában annak ellenére is, hogy Nagy Konstantin császár éberrel örködött, nehogy az arianizmus beférkőzhessen Pannóniába. Eltávolította a klérusból mindazokat, akik gyanúsak voltak, hogy Arius teológiai felfogását vallják. Ariusnak mégis módjában állott tanait megismertetni a sirmiumi egyház két presbiterével, későbbi püspökével, a mursai Valenssel és a singidunumi Ursaciussal, amikor 326. novemberében megjelent a sirmiumi udvarban, hogy átnyújtsa a császárnak módosított hitvallását, rehabilitációt és száműzetésének feloldását kérve. Ariussal szemben az ortodox püspökök kara hol engedékenyebben, hol szigorúbban foglalt állást az elkövetkező évek zsinatain, míg végül teljesen kiteszták. A Birodalom keleti felében azonban csak az vetett véget az arianizmus terjedésének, hogy Theodosius császár 381. január 10-én kibocsátott rendeletében valamennyi eretneké nyilvánított kultuszt — így az arianizmust is — parancsszóval betiltja.

Az arianusok üldöztetést szenvednek, de támogatják őket a gótok, akiknek első püspöke, Ulfilas az arianus hitvallást követi. A gót arianizmus története azonban messze vezetne már bennünket Pannóniától.

A pannóniai Arius-ábrázoláson kívül, mint már említettük, több ábrázolását e neves IV. századi személyiségnek nem ismerjük. Az Arius-ábrázolásos téglalelőhelye egyedülálló sirra enged következtetni, vagy pedig egészen kis számú sírból álló sírcsoportra. Hogy későrómai téglasírból került ki, azt a vele együtt elő-

került többi téglá is bizonyítja. Ha a sír, a temetkezőhely és a téglá korhatározó jegyeit összevetjük, úgy látjuk, hogy a téglá nem Arius életének idejéből való, hanem abban az időben készítették követői, amikor tanai itt Pannóniában még elevenen éltek, sőt terjedtek. A legvalószínűbb az, hogy a téglá a IV. század második felében, talán utolsó harmadában készült.

Pannónia tömegeinek első találkozása a kereszténységgel tehát abba az időszakba esett, amikor Arius és munkatársai a pannóniai Valens és Ursacius vívták harcaikat — és nem eredménytelenül — a sirmiumi

udvarban. Később földrajzi helyzetüknél fogva Singidunum, Sirmium és Mursa voltak azok a püspökségek, amelyeknek agilis ariánus püspökei arra törekedtek, hogy a Dráván túl is Pannóniában, a mai Dunántúlon, a kereszténység fogalma az arianizmussal legyen egyenlő. Ezért egészen természetes, hogy az ortodox keresztény tanok terjedése mellett egy időszakban, a IV. század második harmadától kezdve a keletről indult keresztény áramlat, az arianizmus olyan erősen és hosszú időre meggyökeresedett Pannóniában.

B. Thomas Edit

## „Studia et acta ecclesiastica”

Méliusz Juhász Péter

Fenti összefoglaló címen jelenik meg a Magyarországi Református Egyház öt kötetre tervezett, reprezentatív jubileumi kiadványa. Három kötet már elhagyta a nyomdát, értékesen gazdagítva Magyarországot — elsősorban XVI. és XVII. sz.-i — szellemtörténetét. Dr. Bartha Tibor püspök, a mű szerkesztője méltán mutat rá az első kötet előszavában, hogy mennyire igény az elődök hitének ismerete manapság, és hogy mennyire beleépül a múlt a jelen élő életébe. A református múlt megismerése nekünk unitáriusoknak sem közömbös. Egyházi életünk megindulása és szerveződése hitünk hajnalhasadtával esik egybe. Életútjaink egymás mellett futottak — sokszor vitatkozva, sokszor párhuzamot keresve —, és biztosan remélhetjük, hogy a viták történelmi emlékekké, a hitbéli párhuzamok keresése pedig hitbéli realitássá válnak jelenkori életünkben. Ezért érdemes foglalkozni ezzel az értékes kiadvánnyal. Sajnos terünk szűk arra, hogy az egyes kötetekkel megfelelő alaposan és részletességgel foglalkozzunk. Csupán történelmi találkozásainkat érintjük rendkívül vázlatosan.

### Cathecismus Ecclesiarum Dei...

A „Studia...” első kötete a *Heidelbergi Káté magyarországi életét* foglalja össze. Sajátos és talán nem is egészen véletlen, hogy a református hit eme — szentírás mellett — legalapvetőbb fundamentumának első hazai kiadása szervesen összefügg az unitarizmus indulásával. A kiadás a „*Cathecismus Ecclesiarum Dei in natione Hungarica per Transilvaniam...*” címet viseli (rövidítése: CED), tulajdonképpen nem más, mint Dávid Ferencéknek és Méliuszéknak utolsó eszmei egyeztetési kísérlete, mielőtt útjaik elváltak volna. A CED formai elemeivel Nagy Barna foglalkozik, „*a Heidelbergi Káté jelentkezése, története és kiadásai Magyarországon a XVI. és XVII. sz.-ban*” c. tanulmányában — inkább dogmatörténetész beállítottsággal, míg a könyv szellem-történeti háttérét, a megjelenések körüli vitákat és az akkori Méliusz és Dávid állásfoglalásokat Kathona Géza elemzi a tőle már megszokott tárgyilagossággal és anyagismerettel. Dolgozatának címe: *A Heidelbergi Káté deformálódása az antitrinitarizmussal vívott harcokban*. Kathona végső következtetése: a CED az Erdélyben kezdődő antitrinitarizmus és a helvét reformáció összecsapásának egyeztetése emléke. Bár a kezdeményezés Dávid Ferencék oldaláról indult, Méliusz néhány optimista kijelentése azt bizonyítja, hogy mindkét fél sokat várt tőle. Méliusz egészen kezdetleges stádiumban szerette volna megállítani az unitarizmus szellemi kibontakozását, viszont Balandratáék megkísérelték beépíteni a református teológiai gondolkodásba az unitárius vallásos gondolkodás lényeges elemeit. Természetes, hogy e váradalmak röviden élhettek, mert a virulens potenciális erővel rendelkező unitárius mozgalom félelmetes gyorsasággal indult el a maga útján tanainak teljes kifejtése felé. A CED csak érdekes kísérlet bizonyítéka maradt az utókor számára, szerepet semmilyen formában nem játszott itthon a továbbiak során, külföldön pedig, különösen Genfben és Heidelbergben erős ellenhatást váltott ki.

A kiadvány második kötete ezt a címet viseli: „*A II. Helvét Hitvallás Magyarországon és Méliusz életműve.*” A második helvét hitvallással kapcsolatban nem sok az említésre méltó unitárius vonatkozás. Talán a hitvallás alkotójának néhány állásfoglalása és vele kapcsolatosan felbukkant magyar unitárius vonatkozású adat lehet érdekes számunkra, Zsindely Endre: *Bullinger Henrik magyar kapcsolatai* c. tanulmányában.

Annál izgalmasabb viszont a kötetnek az a része, amely Méliusz Juhász Péterről szól. A méliuszi életmű szintézisét Kathona Géza végezte el, „*Méliusz Péter életműve*” c. tanulmányában. Tárgyilagossága, anyagismerete, történetírói hitelessége az ellenkező felfogású olvasóban is tiszteletet kelt Méliusz emberi nagyságának érzékeltetésével. A szokásos „curriculum vitae” ismertetése során akkor bukkanunk először unitárius problematikára Méliusz életében, amikor az 1550-es években Magyarországra és Erdélybe jön az olasz Stancaro Ferenc, ez a nyughatatlan és kritizáló gondolkodó, aki vitát kezd — vagy talán helyesebb így mondani, összeugrik — a magyar reformáció valamennyi jeles képviselőjével. Stancaro nem antitrinitárius, még csak nem is előfutár, de egy tételével akaratlanul is elősegítője a mozgalomnak. Azt mondja ugyanis, hogy mivel Isten nem születhetik, nem szenvedhet, és nem halhat meg emberi módra, Krisztus csak emberi természete szerint lehet megváltója és közbenjárója a bűnös emberiségnek. E tétel könnyen vezethet ahhoz a meg-gondoláshoz, hogy a megváltó istensége nem egy lényegű és egyenrangú az Atyáéval. Méliusz észrevette a szentháromság ellenességét, és a leghatározottabban fellépett ellene.

Sokkal veszedelmesebb volt Méliuszék szempontjából *Köröspeterdi Arany Tamás* antitrinitárius radikálisizmusa. Ez a hitrendszer és alkotójának vitája Méliusszal meglehetősen ismert. Mégis tud újat hozni a *Studia...* ebben a kérdésben is. Kathona szerint Arany Tamás rendszere, egy jól átgondolt, és logikusan felépített teológiai rendszer, melynek gyökere az északolasz teológiai törekvésekben van. Főként Camillo Renato tanaiban találja meg ez eszmék alapját és olasz forrásokon kívül másfelé nem kereskedik. (Érdekes megemlíteni, hogy Borbély István zavarosnak találja Arany Tamás eszméit, Révész Imre pedig Stancarót és Karlstadtot is mesterének tartja.) Ha már Arany Tamásnál vagyunk, szükségesnek látom idevenni a harmadik kötetben megjelent tanulmányt is. *Méliusz* — valószínűleg azért, mert Arany Tamás az 1561. évi reverzális után sem hallgatott el — könyvet is írt ellene, amelynek teljes szövegét a harmadik kötet közli. Dr. Makkai László: „*Méliusz és Arany Tamás, első vita a szentháromság tagadásával*”. Az Arany Tamás ellen írt könyv címe: „*Az Aran Tamás hamis és eretnek tévelgéseinek és egyéb sok tévelgéseknek, melyet mostan az elfordul fejő emberek között eláradtanak, meghamisításai...*”. A bevezető tanulmányt a közlő Makkai László írta, amelyet kiváló hittantörténeti tájékozottsággal világít meg. Adatai nem újak, hiszen más szerzőktől, elsősorban Révész Imre alapos kutatásaiból már ismeretesek. Egészen érdekes azonban, sőt szenzációként hat az a nagyon is megalapozottnak látszó megállapítása, hogy

Arany Tamás nem észak-olaszországban tanult, mint eddig hitték értékelői figyelembevételére eszméinek olasz gyökereit, hanem Svájcban Bullinger környezetében kerülhetett Laelio Sozzini hatása alá és az ő tolmácsolásában ismerkedett meg Renato eszméivel. Ha ez igaznak bizonyítható, talán új tér nyílik eme Dávid Ferenc előt-  
tíz protounitárius gondolkodó életrajzi adatainak felkutatására. Kár, hogy e kitűnően megalapozott tanulmány utolsó mondata a könyv ismeretében nem eléggé meggyőző. (A könyv tételei... „Méliusz egész teológiai és szociális tanítása legkorábbi összefoglalásának tekinthetők”).

1564-től kezdődően Méliusz életművének központi problémája a Dávid Ferencével folytatott szellemi harc irányítása és a benne való aktív részvétele. Kathona Géza tanulmányát ismertetni erről felesleges. A küzdelemnek annyi szereplője, mozzanata, eszköze és változata volt, hogy ezeknek egyszerű felsorolása is betöltene lapunk mostani számát. Aki érdeklődik a részletek iránt, a „Studia...” második kötetéhez irányítom.

#### A debreceni disputa

Nemcsak egyháztörténetünknek, hanem a magyar irodalomtörténetnek is értéke a XVI. sz.-ból a Debreceni Disputa című dráma. Dráma, mégpedig a javából,

unitárius irányzatossága mellett is arról tanúskodik, hogy megalkotója író, aki jellemeinek ábrázolásában, a konfliktus poentírozásában, a tömegek szerepeltetésében mesterművet alkotott. Esze Tamás a kiváló egyháztörténész foglalkozik e mű tanulmányozásával egészen meglepő eredményekre jutva. (Dolgozatát különben az unitárius közönségnek is bemutatta, és akkor részletesen foglalkoztunk tanulmányával az Unitárius Élet hasábjain.) Kutatásainak eredménye a következőkben foglalható össze: a Debreceni Disputának történeti alapja van, szereplői egy kivételével élő személyekkel azonosíthatók, szerzője feltételezhetően Válaszuti György, a későbbi pécsi unitárius iskolaigazgató, majd lelkész, Baranyában írhatta a művet, feltételezhető Sztárai hatása is a dráma létrejöttében, a dráma propaganda célokat szolgálhatott az unitárius térítés idején.

Ezeken az alapvető tanulmányokon kívül számos kisebb adat, utalás hasznosítható az unitárius múlt ismerete szempontjából, de sajnos ezekre nem térhetünk ki. Állapítsuk meg azt, hogy a kötetek szerkesztője és tanulmányírói nagyszerű munkát végeztek és a XVI., és XVII. sz-i magyar szellemi értékek gazdag tárházából drága kincseket helyeztek el történettudományunk asztalára.

Szász János

## ÚJ KÖNTÖSBEN A BIBLIA

Lapunk múlt számában a kilencedik Zsoltár néhány versének közlésével megkezdtük az új fordítású ökümenikus-protestáns és katolikus bibliafordítások bemutatását. Most egy újszövetségi rész — a bol-

dogságokról szóló tanítás — közlésével folytatjuk az ismertetést.

Most egy újszövetségi rész — a boldogságokról szóló tanítás — közlésével folytatjuk az ismertetést.

### Károli

Kik a boldogok

Máté V. 3—10.

Boldogok a lelki szegények: mert övék a mennyeknek országa.  
Boldogok, a kik sírnak: mert ők megvigasztaltatnak.  
Boldogok a szelídek: mert ők örökségül bírják a földet.  
Boldogok, a kik éheznek és szomjúhozák az igazságot: mert ők megelégtetnek.  
Boldogok az irgalmasok: mert ők irgalmasságot nyernek.  
Boldogok, akiknek szívök tiszta: mert ők az Istent meglátják.  
Boldogok a békességre igyekezők: mert ők az Isten fiainak mondatnak.  
Boldogok, a kik háborúságot szenvednek az igazságért: mert övék a mennyeknek országa.

### Ökümenikus

Kik a boldogok?

Máté 5,3—10.

„Boldogok, akik szegények lelki értelemben,  
mert övék a mennyeknek országa.  
Boldogok, akik sírnak, mert ők megvigasztaltatnak.  
Boldogok a szelídek, mert ők öröklik a földet.  
Boldogok, akik éheznek és szomjúhozák az igazságot, mert ők megelégtetnek.  
Boldogok az irgalmasok, mert ők irgalmasságot nyernek.  
Boldogok a tiszta szívűek, mert ők meglátják az Istent.  
Boldogok, akik békét teremtenek, mert ők Isten fiainak nevezetnek.  
Boldogok, akiket az igazságért üldöznek,  
mert övék a mennyeknek országa.”

### Katolikus

A nyolc boldogság

Máté 5,3—10.

„Boldogok a lélekben szegények, mert övék a mennyeknek országa.  
Boldogok, akik szomorúak, mert majd megvigasztalják őket.  
Boldogok a szelídek, mert övék lesz a föld.  
Boldogok, akik éheznek és szomjúhozák az igazságot, mert majd eltelnek vele.  
Boldogok az irgalmasok, mert majd nekik is irgalmaznak.  
Boldogok a tisztaszívűek, mert meglátják az Istent.  
Boldogok a békességben élők, mert Isten fiainak hívják majd őket.  
Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyeknek országa.”

## Hírek

**A Békehírnök,** a hazai baptista egyház lapjának szerkesztését Nagy József teológiai professzortól, Gerzsenyi Sándor lelkész vette át. Új munkakörének el-  
látásához erőt és Istentől áldást kívánunk.

**Spook Benjamin dr.,** a neves amerikai gyermekgyógyász és ismert békeharcos néhány napot hazánk fővárosában töltött. Az idős tudóst fogadta az Országos Béketanács és Sebestyén Nándorné főtitkár meleghangon köszöntötte. Majd Boldizsár Iván, az OTB elnöke átnyújtotta Spook professzornak az Országos Béketanács kitüntető jelvényét. Spook professzor legismertebb modern művét, a csecsemő- és gyermekgondozásról szóló „Baby and Child Care” c. művét eddig 29 nyelven közel 25 millió példányban jelentették meg. A szerény és halkszavú, de elvei mellett bátran kiálló

békeharcos is az amerikai unitáriusok egyházának ismert tagja.

**Ökümenikus fordítást** készítettek az ószövetségből francia nyelvre. E munkát több, mint száz tudós végezte, akik a katolikus, a protestáns és az orthodox egyház tagjai közül kerültek ki. Ez az első olyan fordítás, amely valóban ökümenikus, tehát a kereszténység minden áramlatának tagjai készítették. Az újszövetségi fordítás már néhány évvel korábban — 1972-ben megjelent.

**Útő Lajos ny. unitárius esperes-lelkészt** látogatták meg püspök és főgondnok, amikor Budapesten járt családi látogatáson. Hazatérve meleghangú levélben köszöntötte meg a figyelmet.

**A Budapesti unitárius egyházközség,** 1976. június hó 20-án, vasárnap de. 11 órakor kezdődő istentiszteletet követően tartja évi rendes közgyűlését. A tárgy-

# „Üly veszteg itt, ha olyan szép vagy”!

A Hét című bukaresti lap (VII. évf. 5. sz. január 30.) ezen a címen közli Mikó Imre cikkét Szervét Mihály *Christianismi Restitutio* (A kereszténység helyreállítása) című, vele együtt elégetett művének három fennmaradt példányáról. Az egyiket az Edinburgh-i egyetemen, a másikat a párizsi Bibliothéque Nationaleban, a harmadikat a bécsi egyetemi könyvtárban őrzik. Ez utóbbi példányhoz érdekes és egyházunkat közelről érintő történet fűződik. Címlapján latin nyelvű kézírásos szöveg olvasható, mely magyar fordításban így hangzik: „Szentiványi Márkos Dániel, erdélyi magyar, London, 1665. május 13.” Alatta pedig: „Most Almási Mihályé, a jövőd püspöknek adandó.”

A sepsiszentiványi születésű Márkos Dániel (1636–1689) nyolc évet töltött nyugati országokban, mint akadémista, ebből tíz hónapot Angliában tanulótársával, Rázmán Péterrel együtt. Az Uzoni–Fosztó-féle egyháztörténet szerint Márkos ott szerezte meg ezt a könyvritkaságot. 1668-ban tért haza, a kolozsvári unitárius kollégium rektora lett, majd püspök. A drága kincset mindenkor utódjára bízta, s így jutott az az utána következő harmadik püspöknek, Almási Gergely Mihálynak is a birtokába. A címlapon olvasható ez a tintával írott magyar nyelvű szöveg: „Üly veszteg itt, ha olyan szép vagy.” Valaki tréfás ember írhatta reá, nehogy a könyvnek lába keljen. Ezt a címlapot közli a magyar beírással együtt W. Osler (*Michael Servetus*. London, 1909) és R. H. Bainton (*Hunted Heretic*. Boston, 1960) is. A szép *Christianismi Restitutio* talán ma is veszteg ülne Kolozsvárott, ha mintegy százhusz év múlva Márkos Dániel hetedik püspök utódának, a torockói Lázár Istvánnak (1742–1811) eszébe nem jut, hogy nemességéért folyamodjék. Az erős akaratú püspök, aki „a közügy szolgálata mellett nem feledkezett el egyéni érdekei érvényesítéséről sem” — ahogy Gál Kelemen írja *A kolozsvári unitárius kollégium történeté*-ben (Kolozsvár 1935. II. köt. 403. l.), Szervét könyvét Teleki Sámuel kancellárnak adományozta, hogy Bécsben közbejárjon a nemesség érdekében. A könyvet Teleki lemásoltatta (tőle kapott egy másolati példányt de Murr lutheránus püspök is, aki 1790-ben mindössze 40 példányban ismét megjelentette a *Restitutiót*), majd Bécsbe továbbította. Ebből a facsimile kiadásból két példány van a kolozsvári akadémiai könyvtárban, a volt unitárius kollégiumi részlegben. Az eredetit azonban ma is Bécsben őrzik. „Ha tehát — fejezi be cikkét Mikó Imre — a francia

sorozat: Lelkészi jelentés, zárszámadás, költségvetés és választások. A közgyűlésre a gyülekezet tagjait szeretettel meghívja az egyházközség Elöljárósága.

**Virágvasárnapján**, az istentiszteletet követően a budapesti Nagy Ignác utcai templomban Vadady Albertné gondnokasszony köszöntötte Huszti János lelkészt, lelkészi szolgálata harmincadik évfordulója alkalmából.

**Véndiák találkozót** rendeztek a kolozsvári unitárius kollégium egykori diákjai. A templomban tartott összejövetelen körülbelül száz vendiák jelent meg, meghallgatva Huszti János lelkész-véndiák imáját, Pethő István ny. püspöki helynök-véndiák ágendáját és dr. Ferenc József püspök-véndiák üdvözlő szavait. A kollégium egykori tanáira és életére az egyik legöregebb vendiák, dr. Gergely Pál tudományos kutató, a kolozsvári Kriza önképzőkör egykori elnöke emléke-

## CHRISTIANI- SMI RESTITV, TIO. ✓

*Totius ecclesie apostolicæ est ad sua limina vocatio, in integrum restituta cognitione Dei, fidei Christi, iustificationis nostræ, regenerationis baptismi, & cæne domini manducationis. Restituro denique nobis regno caelesti, Babylonis impie captiuitate soluta, & Antichristo cum suis penitus destructo.*

בעת ההוא יעמוד מיכאל חסר  
και ἰγίνετο πόλεμος ἐν τῷ οὐρανῷ.

M. D. LIII.

Danielis Márkos Szent-  
Ivani Transylvano-  
Hungari.

Londoni 1665 die  
13 Maij

Ysac Miháelisi Almási  
Futuro Episcopo dandus.

TITLE PAGE OF THE VIENNA COPY OF THE *Christianismi Restitutio* OF 1553

Genfben megégetett spanyol hitújító latin nyelvű művét keresi valaki — legalább is Közép- és Kelet-Európában — tudja meg, hogy az az eredeti példány, amelyre ékes *magyarsággal* ez van írva: „Üly veszteg itt, ha olyan szép vagy!”

zett. A fehér asztal mellett a vendiákok szeretettel elevenítették fel egykori diákélményeiket.

**Buksa Attila** templomgondnok és neje **Szilcsanov Márta** 1975. december 21-én a Högyes utcai istentisztelet keretében kérték életükre Istennek áldását házasságuk 25-ik évfordulója alkalmából. A szolgálatot Pethő István ny. püspöki helynök végezte. Szívből gratulálunk!

**Zsákó József Attila** unitárius, és **Ari Katalin** református vallású testvéreink 1975. december 20-án tartották esküvőjüket Nagy Ignác utcai templomunkban Huszti János lelkész szolgálatával. Isten áldása legyen az ifjú pár életén!

**Dr. Jakab Zoltán** orvos és **dr. Varjú Éva** orvosnő házasságot kötöttek. Elhatározásukra a debreceni unitárius templomban **dr. Ferencz József** püspök kérte Isten áldását. Szeretettel köszöntjük az ifjú párt.



„Egység a különbözőségben”

Olvasóinknak két bélyeget mutatunk be, az egyik *Rabindranath Tagore*-t, a nagy indiai költőt, filozófust, a másik *dr. Radhakrishnan*-t, India elnökét (1962–1967-ig) ábrázolja. Mindketten kimagasló egyéniségek voltak az indiai unitárius hitnek, a *Brahmo Somaj* (Bráhma-Szamádzs) egyháznak, és mindketten Magyarországon is jártak.

Balázs Ferenc „Bejárom a kerek világot” című könyvében írja: „Vendéglátó gazdáknak annyi eszük rendesen lenni szokott, hogy látogatóikat ne a legrendetlenebb szobába vezessék be legelőször. India is azzal lepett meg engem az első hetekben, amire a legbüszkébb lehet: gazdag, vallásos múltjának legszebb virágával. A *Brahmo Somaj* minden egyetemessége mellett is letagadhatatlanul indiai, de az ősvallás a hinduizmus bozótjába ott vágta a csapást, ahol a legtöbb maradandó értéket találta.”

A *Brahmo Somaj* („Isten egyháza”) felekezete *Rammohun Roy* rajah (1776–1833) alapította 1818-ban. Lefordította Máté evangéliumát hindosztáni nyelvre, valamint ugyanerre a nyelvre a Vedántát, mely addig csak szanszkrit nyelven volt meg. Mindkettőből azt tanította, hogy az Isten egy. Tehát anélkül, hogy valaha is hallott volna az unitarizmusról, rájött a theizmus, sőt a keresztény monotheizmus igazságára. A *Brahmo Somaj* („Isten egyháza”, vagy ahogy újabban értelmezik: „Az Istent keresők szövetsége”) India második vallásos reformációját indította meg. Az első reformáció, a Buddhizmus, egy történelmi személy, Buddha körül kristályosodott ki. A *Brahmo Somaj* ezzel szemben egy eszme, az Isten közvetlen keresése mellett tör lándzsát. (Vallástörténetileg persze Indiában nem csak két vallásos reformáció volt, a szabadelvű teológusok azonban ezt a kettőt emlegetik a legfontosabbként.)

A *Brahmo Somaj* hitrendszere tehát teljesen theisztikus, szemben a pantheisztikus és humanisztikus hitrendszerekkel. Egyfelől azoknak a törekvéseknek a kiteljesedése, melyek hindu alapokon óhajtottak modern szellemi hitrendszert építeni fel, másrészt a kereszténység eszmévilágához való őszinte közeledés. Isten minden hatalomnak, erkölcsi tökéletességnek és szeretetnek szent forrása, a lelkek Atyja, kívül az ember imájában közösségbe juthat. Az ember lényegében szellemi lény, erkölcsi egyénisége van, s nem a sors tehetetlen játékszere, egyaránt képes a jóra és a rosszra, ezért tetelért felelős. Más szavakkal: az ember élő lélek, a lélek pedig halhatatlan. Az ember egyénisége tehát a *Brahmo Somaj* hitrendszerében hangsúlyozást nyer: nem azért él, hogy végül is a lét nagy óceánjában elmerüljön, s nem is csak fájában, vagy a hívek nagy tömegében él. A faj is él, a vallás szervezett formája is fontos, de az egyén az az alap, melyre mindez felépül.

A *Brahmo Somaj* egyház irányításában olyan kiemelkedő egyéniségek munkálkodtak, mint *Devendranath Tagore* (a költő atyja), s tanítványa a lelkes és nagy szónoki erővel ékeskedő *Keshub Chunder Sen*, a XX. században pedig *Rabindranath Tagore* és *Dr. Radhakrishnan*.

*Rabindranath Tagore* (1861–1914) Bráhma családból származott, apja és nagyapja nagy szerepet játszott Bengál szellemi életében. Korán kezdett írni, 16 éves korában egy évre Angliába ment és megismerve a nyugati irodalmat, ennek ha-

## Hírek

Az amerikai unitáriusok hírlapja, a *UU-World* hírül adta, hogy az erdélyi származású czelei *Wass* család egyik sarja — akinek ősei már az unitarizmus megalakulásakor Erdély főurali között foglaltak helyet — Virginia állam *Reston* városában áttért az unitárius egyházba. *Wass Miklós* édesapja, *Wass Albert* ismert regényíró volt.

Az angliai unitáriusok évi közgyűlése levélben is üdvözléssel küldött a magyarországi unitáriusoknak. Az üdvözléssel *Brian Colland* főtitkár meleghangú levélben tolmácsolta. Köszönjük.

Az amerikai unitárius-univerzalista egyházak ezidei közgyűlésüket 1976. júniusában a California állam Charemont város egyetemén tartották. A gyűlésen

már nagyarányú propaganda bontakozott ki, a jövő évi közgyűlésen visszavonuló *dr. Robert N. West* elnök utódjelöltjei érdekében.

Az amerikai Lancaster városának unitárius gyülekezete a nyugalomba vonult *dr. Szent-Iványi Sándort*, örökös tiszteltbeli lelkészévé választotta és fényképét elhelyezte a gyülekezet tanácstermében. Az érdekes eseményről az amerikai unitárius-univerzalista újság, a *UU-World* is megemlékezett és közli *dr. Szent-Iványi Sándor* fényképét, amikor beszélget *dr. Herbert H. Hosmer* ismert egyháztörténésszel és utódjával *dr. Thomas D. Wintle* lelkésszel.

*Dr. Harrington S. Donald* new york-i unitárius lelkész meghívta a kolozsvári Egységes Protestáns Teológiai Intézet, hogy októberben tartson előadásokat.

## HALOTTAINK

**Gidó Béla**, az egri pénzügyőrség h. parancsnoka, életének 53-ik évében, súlyos betegség után váratlanul elhunyt f. évi február 25-én. Edesanyjának, feleségének és gyermekeinek, valamint testvéreinek, rokonainak mély gyászában őszinte részvétellel osztozunk.

**Lőrincz Akos** atyánkfia, hosszúhetényi lakos április 13-án a pécsi klinikán meghalt, életének 75-ik évében. Hamvasztás után urnáját Szegeden helyezték el végző nyughelyére, a Belvárosi temetőben, május 21-én. Bencze Márton lelkész szolgálataival. Homoródkeménfalván született, művésze volt az asztalos mesterségnek, a felszabadulás után közvetlenül Székelykeresztúron négy évig, az utóbbi időben Abásfalván rövid ideig kántorkodott is, az egyház javára kamafoztatván kiváló zenei képességeit. Özvegye, két gyermeke, három unokája, rokonsága és szülőföldje mély gyászban őszinte részvétellel osztozunk. Özvegye feledhetetlen férje emlékére, gyermekei nevében is, 500 forintot adományozott az egyház javára.

**Özv. dr. Gáspár Mózesné** temetése április 21-én a Farkasréti temetőben volt. Leányai, vejei és unokái mellett, rokonai és ismerősei nagy tábora gyászolták. Kóporsójánál, az öröklét hónapja költözött lelke békességéért és szeretettel vigasztalásáért imádkoztunk.

**Ferenczy Zoltán** nyugalmazott tanító, a Pestlőrinci Egyházközség hosszú évtizedeken keresztül volt áldozatos szívű presbitere hosszú szenvedés után 79 éves korában elhunyt. Március 2-án a kispesti temető ravatalozójából kísértük utolsó földi útjára. Családjának vigasztalást kívánva, kegyelettel őrizzük emléket.

**Pálffy Lajos** atyánkfiát május 15-én a csepeli temetőben eltemettük. 77 esztendő életéből sok jó igyekezet és áldozat jutott szeretett egyházának. Nemcsak a Pestlőrinci Egyházközségnek volt presbitere, hanem hosszú esztendőkon

tásait az ősi hindu irodalomával kapcsolta össze művelben. Dalokat, drámákat, regényeket és bölcséleti tanulmányokat írt. 1901-ben megalapította bengáli birtokán a Sántinikétan-iskolát („A béke otthona”), amelyet később a Kelet és Nyugat szellemi irányzatait szervesen egybehangoló törekvések egyetemévé fejlesztett ki. „A béke otthonában” kiváló nyugati és indiai tudósok merülnek el tudományos, művészeti, bölcselmi és vallásos kérdések tanulmányozásában. 1913-ban *Gítándzsáhi* (Daláldozat) című versgyűjteményével elnyerte az irodalmi Nobel-díjat.

Bengáli nyelven írt, de sok művét maga fordította angolra. Külföldi útjai során 1926-ban Magyarországon is járt, betegségét Balatonfüreden kezelte. Balázs Ferenczel beszélgetve Tagore a következőket mondta: „Kelet-Európa jobban érdekelt, mint a Nyugat, mert a népművészeteket ott még nem ölte meg a gyári egyformaság. S a magyarokat kiváltképpen szeretem. Egyszerűek, természetesek, emberiek. Egész Európában közöttük éreztem magamat a leginkább otthon.”

Tagore-ról a legszebb méltatást talán Balázs Ferenc írta a már említett könyvében: „Rabindranath Tagore emberi aréképe teljessé vált előttem. Ameddig csak a költőt, a versfaragót becsültem benne, aki a lelkem kapuját csodákra nyitogatta, addig kedvemem tölthettem abban, hogy őt a világ többi nagy költői-

keresztül Egyházi Főtanácsunknak is tagja volt. Kedves emlékét őrizve imádkozunk szeretettel vigasztalásáért.

**Kovács Jánosné szül. Kovács Erzsébet** testvérünket 59 éves korában bekövetkezett halála után családja mély gyásza mellett temettük Taksonyban, április 2-án.

Kispesti hivatásunk közül **id. Csernyi Józsefné Kárpáti Julianna** testvérünket, ki 77 évet élt, az Új-Köztemetőben, április 30-án, és **id. Mórincz Albert** pestimre atyánkfiát 84 éves földi élete után, a pestlőrinci temetőben helyeztük örök nyugalomra. Kegyelettel őrizzük mindnyájuk emlékét.

**Dr. Benczúr Ürmösy Gábor**, a Művészeti Alap tagja, 74 éves korában május 9-én súlyos szenvedés után elhunyt. Temetése Benczúrfalván, a családi sírboltba történt, hamvasztása után, május 29-én. A szolgálatot Bencze Márton lelkész végezte. Hátramaradottainak vigasztalódást kívánunk.

Varga Györgyné, sz. Lőrincz Ráchel, meghalt január 15-én, 80 éves korában. Havasi Jánosné, sz. Zoltán Valéria Katalin, január 21-én, 59 éves; Fekete János február 14-én, 69 éves; dr. Voith Józsefné, sz. Szabó Mária, február 14-én, 79 éves; Szent-Iványi István, a kecskeméti Művésztelep gondnoka, február 16-án, 47 éves; özv. Nagysolymosi Gyuláné, március 27-én, 82 éves (Veszprém); Ostor Győző, április 8-án, 77 éves; Balogh Károly, április 2-án, 68 éves; Arkos Gyula, április 2-án, 86 éves; Lőrincz Sándor népművész, április 29-én, 63 éves; dr. Nagy Elek, április 29-én, 74 éves; Lázár Sándor Mihály, április 22-én, 58 éves; Bodor Géza, május 2-án, 85 éves korában.

**Kaáli-Nagy László** mezőgazdász 53 éves korában súlyos betegség után Marosvásárhelyt elhunyt. Özvegyén kívül testvérei, köztük dr. Ferencz Józsefné is gyászolták. Mindnyájuknak vigasztalódást kívánunk.

Kegyelettel emlékezünk elhalt testvéreinkre.

hez mérjem. De az, akinek érdeklődése beborítja az egész életet, aki a falu sorsát éppen annyira a szívén viseli, mint a felnövő gyermekét, aki egy személyben költő, filozófus, zeneszerző, nevelő, társadalom-újító, családapa, szent, barát, tudós és hívő, az túlnőtt a rész-emberék körén, az egészségesen egész ember.”

Dr. Kiss József

## UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos  
a Magyarországi Unitárius Egyház  
Felelős szerkesztő és kiadó:  
**Dr. Ferencz József**  
1055 Budapest, V. Nagy Ignác u. 4.  
Táv.: 113-094.

A szerkesztő bizottság tagjai:  
**Bajor János és Bencze Márton**  
Terjesztő a Magyar Posta. Előfizethető bármely postabivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI 1900 Budapest V., József Nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámára. Évi előfizetési díj 36,— forint. Külföldre évi 44,— forint.

INDEX: 25.842

76.2714/2-02 — Zrínyi Nyomda, Budapest  
Felelős vezető: Bolgár Imre vezérigazgató